

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΒΑΝΟΖΗΣ

Τυχερό

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ТҮХЕРО

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

*

ΧΟΙΡΙΝΟ ΜΕ ΛΑΧΑΝΟ
Κέδρος, Αθήνα 2004

ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΕΤΟΥΤΟΥ
Κέδρος, Αθήνα, 2009

ΟΛΟ ΤΟ ΦΩΣ ΑΠ' ΤΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ
Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2011

ΤΟ ΧΑΡΤΟΚΟΥΤΟ
Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΒΑΝΟΖΗΣ

ΤΥΧΕΡΟ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 423

Κώστας Καβανόζης, *Τυχερό*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)

και Κώστας Καβανόζης, Αθήνα 2017

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Νοέμβριος 2017

Κ.Ε.Τ. Β435 Κ.Ε.Π. 835/17

ISBN 978-960-16-7697-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.400.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Όλα τα πρόσωπα του μυθιστορήματος υπήρξαν,
όλα τα λόγια ειπώθηκαν και όλα τα γεγονότα συνέβησαν.

Ο κόσμος είναι όλα όσα συμβαίνουν.

Λούντβιχ Βιττγκενστάιν
(1889-1951)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

*[Φωνητικό αρχείο «Βόλτα με γονείς στον Έβρο». Ηχογρά-
φηση 13 Ιανουαρίου 2015, Τυχερό Έβρο]*

ΠΑΤΕΡΑΣ: Από της θείας Σύρμωας, από κει να πάμε.
(μπαίνουν στο αμάξι, βάζω μπρος)

ΜΑΝΑ: Μπας και μείνουμε σε καμιά λάσπη...

ΕΓΩ: Μη φοβάσαι, ρε μάνα! (σιωπή, οδηγώ)

ΜΑΝΑ: Και τι θα κάνουμε στον κάμπο;

ΕΓΩ: Ε, το ποτάμι να δούμε. Απ' το αντλιοστάσιο,
από κει. Πάμε λίγο.

ΜΑΝΑ: Άμα θέλεις, πάμε και στην Ελενίτσα μετά.
Τη Δουτσίνη. Στις ξαδέρφες θα πας; Αλλά δεν νομίζω
να μάθεις και τίποτα παραπάνω.

ΕΓΩ: Δεν θέλω να μάθω παραπάνω. Άλλο θέλω εγώ.
Να τους γράψω να μιλάνε θέλω, τα γεγονότα τα ξέρω.
Τα λόγια θέλω εγώ.

ΜΑΝΑ: Τα λόγια πού θα τα βάλεις;

ΕΓΩ: Στο βιβλίο.

ΜΑΝΑ: Δηλαδή θα τα γράψεις όπως είναι τα λόγια;
Στη χωριάτικη γλώσσα;

ΕΓΩ: Εγώ τον τρόπο τους θέλω. Και πιο πολύ με εν-
διαφέρουν τα επεισόδια που θα μου πουν. Αυτό που εί-
πε με τις γυμναστικές επιδείξεις, ας πούμε. Η θεία

Σύρνω. Τέτοια θέλω. Δεν θέλω τώρα να μου πουν τι έγινε... Αυτά τα ξέρω πιο καλά ακόμα.

ΜΑΝΑ: Ε, τέτοια θα σου πουν. Και για τον γιο. Ήταν συνομήλικες του γιου. Θα πηγαίνουν και στο σπίτι να παίζουν, να κάνουν, να δείξουν και θα ακούγαν πολλά.

ΕΓΩ: Τέτοια θέλω, ναι. (στον πατέρα μου) Βλέπεις εδώ το κανάλι δίπλα; Γεμάτο νερά είναι.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Ναι, αυτά τα νερά είναι... (χαμηλώνει η φωνή) Αυτά.

ΕΓΩ: (στρίβω) Από δω, ε;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Ναι. Αριστερά.

[Από το βιβλίο του Δημητρίου Καβανόζη, «Το χωριό μου, Ιστορίες-Αφηγήσεις-Αναμνήσεις», Τυχερό/Αθήνα, Νοέμβριος 2005]*

Ταξιδεύοντας σιδηροδρομικώς από Αλεξανδρούπολη προς Ορεστιάδα σε απόσταση (50) πενήντα χιλιομέτρων από Αλεξανδρούπολη και (4) χιλιόμετρα από τον ποταμό Έβρο, που είναι το σύνορο Ελλάδος-Τουρκίας, βρίσκεται η κωμόπολη Τυχερού. Έχει υψόμετρο (40) σαράντα μέτρα και στον κάμπο, στην τοποθεσία Δορούτσα, (1) ένα μέτρο από την επιφάνεια της θάλασσας. Βαδίζοντας σιδηροδρομικώς βλέπεις λίγα σπίτια να υψώνονται πάνω από μικρές ή μεγαλύτερες ρεματιές.

* Στα κείμενα τα οποία αναδημοσιεύονται εδώ, διατηρήθηκαν οι επιλογές των συγγραφέων τους (ορθογραφικές, στίξης κ.ά.). Επίσης, τα αποσπάσματα μεταγράφηκαν επακριβώς, με τα όποια λάθη όποιος μορφής είχαν παρεισφρήσει στο πρωτότυπο.

[Φωνητικό αρχείο «Πατέρας για τα παλιά». Ηχογράφηση 16 Απριλίου 2015, από τηλεφώνου]

ΠΑΤΕΡΑΣ: Τότε που πλημμύριζε, που σου λέω, δεκαετία του '40 με '50, δεν υπήρχαν αναχώματα. Πάντα πλημμύριζε τον χειμώνα. Πάντα πλημμύριζε κι έφτανε μέχρι τις γραμμές. Ήταν, να πούμε, σε όλο τον κάμπο... Και πάγωναν τα νερά γιατί τότε έκανε περισσότερα κρύα, οι θερμοκρασίες φτάναν μέχρι είκοσι υπό το μηδέν... Και πάγωναν, πάγωναν τόσο πολύ που περπατούσαν τα ζώα, αγελάδες και βουβάλια, περπατούσαν πάνω στους πάγους. Και άνοιγαν με κασμάδες, άνοιγαν, χτυπούσαν τον πάγο... Άνοιγαν μια τρύπα δηλαδή, έβγαινε το νερό επάνω και τα πήγαιναν τα ζώα εκεί και πίνανε νερό.

[Φωνητικό αρχείο «Ελένη Δουτσίνη». Ηχογράφηση 15 Απριλίου 2015, Τυχερό Έβρου]

ΕΛΕΝΗ: Και τώρα ο κόσμος τα έχει χαμένα. Βάρκες; Βάρκες να δεις! (δείχνει με το χέρι) Σε όλο τον κάμπο, Κώστα. Από τον Ιανουάριο. Τέτοια πλημμύρα, τόσο πολύ δεν έχει ξαναγίνει. Το '63 ήταν πάλι... αλλά ήρθε κι έφυγε το νερό. Και το κακό είναι ότι άλλη φορά έσπαγε ένα κομμάτι ανάχωμα κι έμπαινε από κει μόνο. Κι όσο πήγαινε, κατέβαινε σιγά σιγά. Τώρα έγινε πέρασμα. Περνάει το ποτάμι από δω. Μπαίνει με την ορμή που έρχεται. Μόνον αν κατεβεί η στάθμη του ποταμού και δεν μπαίνει άλλο μέσα... (δυναμώνει η φωνή) Πριν δέκα μέρες το νερό που είχε εδώ ήταν πιο πο-

λύ απ' ό,τι ήταν τον Φεβρουάριο. (χαμηλώνει) Γιατί έλιωσαν χιόνια στη Βουλγαρία, κατέβασε πάρα πολλά, έβρεξε κιόλας, κατέβασε πάρα πολλά νερά το ποτάμι και πέρασμα είναι, περνάει. Κι είναι δηλαδή τώρα τέσσερα χιλιόμετρα μέχρι την όχθη του ποταμού, τέσσερα χιλιόμετρα φάρδος από δω. Σε άλλα μέρη που εδώ στενεύει, που έρχεται το ποτάμι προς τα εδώ κι έχει άπλα από κει, έχουν οι Τούρκοι το ίδιο πρόβλημα. (σιωπή)

[Από το βιβλίο του Δημητρίου Καβανόζη]

Στην δεκαετία 1940-1950, η οποία αμαυρώθηκε με τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο, έτυχε να ζήσω τα νεανικά μου χρόνια μέσα στη φτώχεια, τη δυστυχία και την κακομοιριά, όπως σχεδόν όλοι οι έλληνες. Χρόνια βυθισμένα στη μαυρίλα, στα αποκαΐδια, τη στάχτη από τις συχνές επιδρομές των διαφόρων εχθρών της πατρίδας μας.

Λόγω των ανωτέρω γεγονότων με δυσκολία αποφοίτησα το Δημοτικό Σχολείο το 1946 σε ηλικία 15 ετών και, ελλείψει συγκοινωνιακών μέσων, πεζός ταξίδευσα στην Κωμόπολη Φερών, όπου και πέτυχα στις εξετάσεις του Γυμνασίου.

Με μητρική μου γλώσσα την αρβανίτικη προσπαθούσα να εμπλουτίσω τα ελληνικά μου (αρχαία κλπ) που ήταν πολύ δύσκολα για μένα. Από τη δυσκολία μου αυτή γεννήθηκε μέσα μου η επιθυμία να ασχοληθώ κάποτε με τις ρίζες καταγωγής των γονιών μου.

[Από το βιβλίο του Ευάγγελου Ανδίκου, «Από τη Μαρίτσα στον Έβρο», εκδόσεις «Πολύκεντρο» Δήμος Τυχερού, Αλεξανδρούπολη 1998]

Οι κάτοικοι του οικισμού Τυχερού προέρχονται στη συντριπτική τους πλειοψηφία, από δύο αρβανιτόφωνα χωριά, που βρίσκονται λίγο νοτιότερα, στην απέναντι όχθη του Έβρου.

[Φωνητικό αρχείο «Ελένη Δουτσίνη»]

ΕΛΕΝΗ: Κοιτάς απέναντι, Κώστα; Το Ιμπρίκ Τεπέ. Εκεί το ενδιαμέσο είναι το Ιμπρίκ Τεπέ.

ΕΓΩ: Αυτό φαίνεται και από της γιαγιάς μου το σπίτι.

ΕΛΕΝΗ: Το Ιμπρίκ Τεπέ, ναι. Ο Ίμβρασος. Έχουμε πάει πολλές φορές, γι' αυτό και τα ξέρω. Πάρα πολύ καλά. Κι όταν ήμουν εκεί, κοιτούσα κι έλεγα να και το Τυχερό, παρά λίγο θα δω και το σπίτι μας έλεγα. (γέλια) Με την Εριφύλη ήμασταν, δύο λεωφορεία είχαμε πάει, οργανωμένα. Και είχε πάρει η Εριφύλη μια γιαγιά τηλέφωνο, μια πρώτη τους ξαδέρφη απ' τα Φέραι, που αυτή πέθανε 109 χρονών (χαμηλώνει η φωνή) ...ρίζα Βολοβότση αυτή... Και την είχε πει, για πες, λέει, το σπίτι το πατρικό και είπε αυτή η γιαγιά πού και πώς και τι, ένα καλντερίμι... ένας δρόμος που πάει, λέει, για τη Μακρά Γέφυρα. Έρχεται, λέει, εκεί ένα καλντερίμι από πάνω, συναντάει αυτόν τον μεγάλο τον δρόμο και απέναντι είναι ένας χωματόδρομος. Ε, εκείνα τα σπίτια είναι τα βολοβοτσαίικα. Απ' αυτήν πήραμε πληροφορίες και πήγαμε και είπαμε ότι αυτά είναι τα βολοβοτσαίικα τα σπίτια.

[Από το βιβλίο του Δημητρίου Καβανόζη]

Την αρχική ονομασία του χωριού την έδωσαν οι πρώτοι κάτοικοι, που εγκαταστάθηκαν το έτος 1922 από την Ανατ. Θράκη, επειδή θεώρησαν ότι αυτοί ήταν τυχεροί, είχαν δηλαδή μεγάλη τύχη, αφού τους δόθηκε η ευκαιρία να εκμεταλλευτούν μια τέτοια εύφορη πεδιάδα (Χ. Βολοβότσης, γεννήθηκε την 29-10-1877 και απεβίωσε το 1960).

[Από το βιβλίο του Ευάγγελου Αυδίκου]

«Σηκωθήκαμε από το χωριό και πήγαμε στο Τυχερό και κάτσαμε δυο χρόνια. Είχαμε τυχερό να πέσει ένα βλήμα απ' τη Λευκίμη, έπεσε έξω από το ντουβάρι, στον πάτο. Αν έπεφτε μέσα από το ντουβάρι θα πάαιναν όλα μου τα παιδιά» (Νίκος Παπαδόπουλος, Φυλακτό).

Το Τυχερό ήταν ελεγχόμενος χώρος από την καθεστηκυία τάξη στον εμφύλιο. Η χωροφυλακή μαζί με τους Μάηδες του Ψιλογιάννη δημιουργούσαν έναν πυρήνα ασφαλείας για τους αμάχους κατοίκους.

[Φωνητικό αρχείο «Ελένη Δουτσίνη»]

ΕΓΩ: Και παν τώρα με τις βάρκες και ψαρεύουν σαζάνια, ε;

ΕΛΕΝΗ: Σαζάνια! Δεν μπορείς να φανταστείς... Σαζάνια, γουλιανούς σήμερα στο παζάρι. Είναι ένας, έχει κι ένα κούτσοуро, ένα ξύλο, έχει τον μπαλτά, έχει και κάτι μαχαίρια δυνατά – γιατί όταν είναι το σαζάνι (δεί-

χρει) τόσο, τι να το κάνεις; Πάει ο άλλος, λέει θέλω ένα κιλό, του κόβει εκεί, τακ-τακ-τακ πάνω στο Ντάτσουν, φέτες, πάρε ένα κιλό εσύ. (γέλια) Ναι. Ναι. Πόσο έχουν τα σαζάνια; Ρώτησα εγώ σήμερα σε κάποιον. Πέντε. Ύστερα πήγε ο άντρας μου, λέει άντε, πάρε, λέει, με τέσσερα ευρώ. (γέλια) Πήρε δυόμισι κιλά ένα δεκάρι-κο. Πήρε ένα γουλιανό. Κατάλαβες, Κώστα; (μον δίνει τα κιάλια της) Κοίτα, γιατί αξίζει να το δεις. Αξίζει να το δεις. Εντάξει, το είδες απ' τη γιαγιά, αλλά να το δεις κι από δω. Βλέπεις; Λίμνη! Κι όταν έχει αέρα, το νερό κάνει και προβατάκια, όπως στη θάλασσα. Με τη διαφορά ότι θολώνει. Αυτή την ώρα είναι και ασημένιο το νερό, γιατί έχει ηρεμία και είναι και καθαρό. Όταν φυσάει, γίνεται μαύρο. Το μπατάκι. Η λάσπη. Και πού έφτασε... Τέσσερα μέτρα βάθος... Είναι τέσσερα μέτρα. Κατάλαβες τώρα; Τα νερά...

[Αναμνηστική μαρμαρίνη στήλη στην ελληνική πλευρά της σιδηροδρομικής γέφυρας Πυθίου Έβρου]

ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΥΛΟΥ

ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΣΤΡΑΤΑΡΧΟΥ Α. ΠΑΠΑΓΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΚΑΙ Δ. ΕΡΓΩΝ Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

ΤΗΝ 27 ΜΑΪΟΥ 1955 ΕΓΕΝΟΝΤΟ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ

ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΜΕΤΑ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΤΩΝ

ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΕΒΡΟΥ

[Φωνητικό αρχείο «Βόλτα με γονείς στον Έβρο»]

ΕΓΩ: (δείχνω ευθεία μπροστά μας) Αυτό δεν είναι το ανάχωμα το μικρό;

ΠΑΤΕΡΑΣ: Αυτό είναι, ναι.

ΜΑΝΑ: Εδώ ήρθαμε πολλές φορές και τον καιρό που είχε στρατό. (το αυτοκίνητο περνάει πάνω από λακκούβες με λάσπες) Πρόσεχε!

ΕΓΩ: Προσέχω, μη φοβάσαι. Να, εκεί πάμε, στις αντλίες.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Τώρα θα δούμε και το ποτάμι.

ΕΓΩ: Να ο Έβρος, να.

ΠΑΤΕΡΑΣ: Να την και η Τουρκία. Δίπλα.

ΕΓΩ: (σταματώ, κατεβαίνουμε, ο πατέρας πίσω μου) Εδώ λίγο προσοχή, έχει λάσπες. Να, έλα, έχει δρόμο. Μη φοβάσαι. (ακούγονται τα νερά που κυλούν) Έλα να δεις πώς κατεβαίνει το ποτάμι!

ΜΑΝΑ: Μην πας άκρη άκρη! Λευτέρη, μην τον αφήσεις, Κώστα, Κώστα! (σιωπή)

[Φωνητικό αρχείο «Μενέλαος Καβανόζης». Ηχογράφιση 9 Μαΐου 2015, Θεσσαλονίκη]

ΜΕΝΕΛΑΟΣ: Το Τύχιο ονομάστηκε Τυχερό όταν το επισκέφτηκε το '30 ο Βενιζέλος και τους έδωσε όλους από μια γελάδα. Τότε το ονόμασαν Τυχερό. Λέει, τυχεροί αυτοί, τους έδωσε μια γελάδα ο Βενιζέλος. Γιατί το χωριό μας ήταν το προπύργιο του βενιζελισμού. Κι έλεγε ο θείος Βαγγέλης, πώς έγινε αυτό το χωριό να ψηφίζει Δεξιά. Πώς έγιναν βασιλικοί αυτοί και δεξιοί.

Τον θυμάσαι τον παππού; Φωτογραφία του Βενιζέλου, εκεί στην κουζίνα, φωτογραφία και του βασιλιά. Μετά είχε και του Καραμανλή.

[Από το βιβλίο του Δημητρίου Καβανόζη]

Οι χωριανοί μου (Τύχιο) χωρίστηκαν στα δύο, στους Δεξιούς και τους Αριστερούς και υπερείχαν οι Δεξιοί. Χτυπιόντουσαν στους δρόμους, δέρνηνταν σαν τα άγρια θηρία (...). Από το χωριό μας Τύχιο, τον Ιούλιο του 1947 επιστρατεύτηκαν (22) είκοσι δύο άτομα στις αντάρτικες ομάδες περιφέρειας Σουφλίου με έδρα πίσω από το βουνό Τσατάλκαϊ της Λευκίμης.

[Φωνητικό αρχείο «Θανάσης Βολοβότσης». Ηχογράφιση 23 Απριλίου 2015, Ξάνθη]

ΘΑΝΑΣΗΣ: Κοίταξε... Είναι γεγονός ότι σαν δάσκαλο τον αποδέχονταν όλοι. Τον Βολοβότση Βαγγέλη όλοι τον θυμούνται σαν ένα υπέροχο δάσκαλο. Τώρα εγώ περισσότερο σχέση με τον θείο τον Βαγγέλη δεν είχα. Μια φορά αντάμωσα όλο κι όλο... (σιωπή) Δεν υπήρξε ανάμεσα σε μένα και σε κείνον κάτι που να μας δένει.

[Φωνητικό αρχείο «Μαρία Καβανόζη». Ηχογράφιση 17 Μαρτίου 2014, Αλεξανδρούπολη]

ΜΑΡΙΑ: (εξετάζοντας τη φωτογραφία) Έ ναι, ο θείος Βαγγέλης. Τα μάτια. Δεν ξεχνιούνται τέτοια μάτια. (χαμογελάει) Βολοβοτσαίικα. Κι η Ευανθούλα. Αυτή

είναι η θεία Ευανθούλα. Και το παιδί τους; Ο... (διστάζει) Γιώργος;

*[Φωνητικό αρχείο «Νέστορας και Στέλλα Δανιήλ». Ηχογρά-
φηση 16 Απριλίου 2015, Εύμοιρο Ξάνθης]*

ΕΓΩ: Αυτή τη φωτογραφία την είχανε και στη Θεσσαλονίκη μετά. Δεν θυμάμαι λεπτομέρειες –δεκαπέντε χρονών είχα πάει– αλλά θυμάμαι ότι την είχα δει μέσα στο σαλόνι του σπιτιού τους, σε κορνίζα μεγάλη στον τοίχο. Και μου 'χει μείνει έτσι η εικόνα του. Από αυτή την εικόνα ξεκίνησαν όλα. Δηλαδή, γι' αυτό είμαι εδώ σήμερα.

ΜΑΡΙΝΑ: Εσύ τι σχέση είχες με τον Βολοβότση; Ποια είναι η συγγένεια;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΙΣ 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1981, επτά χρόνια μετά την ίδρυσή του και με την ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία την οποία του εξασφάλισαν οι 2.726.309 ψήφοι (ποσοστό 48,07%), το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑ.ΣΟ.Κ.) κέρδισε τις εκλογές και ανέλαβε –διαδεχόμενο το επίσης επτά ετών κόμμα της Νέας Δημοκρατίας– τη διακυβέρνηση του τόπου. Για τον ιδρυτή του κινήματος Ανδρέα Παπανδρέου (1919-1996) η ημερομηνία των εκλογών ήταν συναισθηματικά φορτισμένη, καθώς ακριβώς 37 χρόνια πριν, στις 18 Οκτωβρίου 1944, αναφέρουν πληροφορίες στο Διαδίκτυο, ο πατέρας του Γεώργιος (1888-1968) είχε εισέλθει απελευθερωτής στην Αθήνα ως Πρωθυπουργός της ελεύθερης ελληνικής κυβέρνησης (στην οποία συμμετείχαν και υπουργοί του Ε.Α.Μ.), ύψωσε στην Ακρόπολη την ελληνική σημαία και εκφώνησε στην Πλατεία Συντάγματος τον ιστορικό λόγο της απελευθερώσεως εν μέσω αποθεωτικών επιδοκιμασιών από τα συγκεντρωμένα πλήθη. Η 18η Οκτωβρίου 1944 θεωρείται από πολλούς ως η κορυφαία στιγμή του Γεωργίου Παπανδρέου, ενώ η 18η Οκτωβρίου 1981 η κορυφαία στιγμή του γιου του. Ο αδελφός της γιαγιάς μου από την πλευρά του πατέρα μου Βαγγέλης

Βολοβότσης και η γυναίκα του Ευανθία (πατρικό επώνυμο Κανάρια) είχαν επιστρέψει οριστικά στην Ελλάδα λίγους μήνες νωρίτερα, επί πρωθυπουργίας –ακόμη– Γεωργίου Ράλλη (1918-2006). Δεν είχαν φύγει μαζί.

Απαλλαγμένοι από τις οικονομικές δυσχέρειες των πρώτων μετά την επάνοδό τους ετών αλλά επιβαρημένοι με αρκετά προβλήματα υγείας (λάμβαναν φαρμακευτική αγωγή και οι δύο), διένυσαν τα τελευταία χρόνια της ζωής τους –η θεία τρία περισσότερα– στο ιδιόκτητο ρετιρέ διαμέρισμά τους επί της οδού Αλεξάνδρου Παπαναστασίου στη Θεσσαλονίκη, το οποίο είχαν καταφέρει να αποκτήσουν το 1986 μάλλον, καμιά πενταετία μετά που γύρισαν. Επειδή οι έως τότε αποταμιεύσεις τους δεν επαρκούσαν, είχαν συμπληρώσει το απαιτούμενο για την αγορά ποσό διαθέτοντας ολόκληρο το εφάπαξ από τη συνταξιοδότηση της αδελφής τής θείας Ευανθούλας, εκπαιδευτικού της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Κικής Χρυσάφη (γέν. 1924) και εκχωρώντας –σε στενό επίσης συγγενικό πρόσωπο– έναντι προσυμφωνημένου τιμήματος κάτι χωραφάκια, κληρονομιά του θείου Βαγγέλη στο Τυχερό από τον μπαμπά του. Η Κική κράτησε ως αντάλλαγμα για την παραχώρηση του εφάπαξ ένα παλαιότερο διαμέρισμα του ζευγαριού επί της οδού Θεαγένους Χαρίση –ευρισκόμενο σε πολύ κοντινή απόσταση από αυτό της Παπαναστασίου–, του οποίου ναι μεν ήταν, από εικοσιπενταετίας περίπου, η τυπική ιδιοκτήτρια αλλά αναγνώριζε βεβαίως ότι στην πραγματικότητα εκείνο ανήκε στην αδελφή της και

στον γαμπρό της, αφού για λογαριασμό τους στις αρχές της δεκαετίας του 1960 και με δικά τους αποκλειστικά χρήματα το είχε η ίδια αγοράσει.

Στη Θεαγένους Χαρίση ο θείος και η θεία εγκαταστάθηκαν ενάμιση χρόνο μετά την επιστροφή τους στη χώρα και διέμεναν μια τετραετία πάνω κάτω. Δεν μπορώ να είμαι βέβαιος, από το εσωτερικό εκείνου του διαμερίσματος όμως πιθανολογώ ότι προέρχεται η μοναδική ανάμνηση την οποία διατηρώ από κατοικία τους. Σε ολιγοήμερο, οικογενειακό μας ταξίδι στη συμπρωτεύουσα με αφορμή κάποια Δ.Ε.Θ. –και μάλλον συγκεκριμένα την 47η, το έτος 1982 δηλαδή–, τους είχαμε επισκεφθεί. Εάν η εκτίμησή μου αυτή αληθεύει, τότε η επίσκεψη της οικογένειάς μου πρέπει να πραγματοποιήθηκε την ημέρα ακριβώς των εγκαινίων της Έκθεσης –Κυριακή, 12 Σεπτεμβρίου– και της καθιερωμένης πρωθυπουργικής ομιλίας: Θυμάμαι πράσινες και λίγες κόκκινες σημαίες στον δρόμο και τον Αντρέα στην τηλεόραση. Τούτο πάντως σημαίνει ότι ενδέχεται να πρόλαβα τον θείο και τη θεία στο νοίκι ακόμα, αφού, έως ότου μεταφερθούν στη Θεαγένους Χαρίση, κατοίκησαν κατ' ανάγκην –επί της παραπλήσιας οδού Νικολάου Κοντογούρη συγκεκριμένα– σε μισθωμένο διαμέρισμα. Το ότι δεν εγκαταστάθηκαν απευθείας στο δικό τους οφειλόταν στην αδυναμία τους να επισπεύσουν τη διαδικασία εξόδου των τότε νοικάρηδων κάνοντας χρήση της ευνοϊκής διάταξης του νόμου περί ιδιοκατοίκησης, εφόσον τυπικά το διαμέρισμα δεν ανήκε σε αυτούς.

Η αγορά του ακινήτου και η επακόλουθη μετεγκατάστασή τους στην τελευταία εν ζωή κατοικία τους πραγματοποιήθηκαν αμέσως μόλις τα οικονομικά τους το επέτρεψαν. Χωρίς κανέναν ενδοιασμό από μέρους τους και με το αίσθημα σιγουριάς το οποίο τους παρείχε η γενναία και με ισόβια, εγγυημένη προοπτική αναβάθμιση των εισοδημάτων τους, το διαμέρισμα της Θεαγένους Χαρίση παραχωρήθηκε οριστικά στην Κική και το ζευγάρι μετακόμισε στην Παπαναστασίου. Ο λόγος δεν ήταν –όπως ίσως θα υπέθετε κανείς– η παλαιότητα της πολυκατοικίας στη Χαρίση ή η έλλειψη χώρων. Μολονότι το παραχωρημένο διαμέρισμα ήταν βεβαίως αρχαιότερο και μικρότερου εμβαδού από το νεοαποκτηθέν της Παπαναστασίου, μπορούσαν, παρ' όλα αυτά, να ζήσουν χωρίς στενότητα εκεί και να διαθέσουν επιπλέον ένα δωμάτιο σε κάποια γυναίκα η οποία θα αναλάμβανε το κοίταγμά τους, όταν θα έφτανε πια η ώρα και οι ίδιοι θα αδυνατούσαν να αυτοεξυπηρετηθούν ή να προσφέρουν επαρκώς τη φροντίδα τους ο ένας στον άλλον. Κύριο λόγο για την αλλαγή κατοικίας αποτέλεσε το γεγονός ότι το διαμέρισμα της Χαρίση ήταν στον τέταρτο και η πολυκατοικία δεν είχε ασανσέρ. Στο διαμέρισμα της Παπαναστασίου αντιθέτως, παρά το ότι αυτό βρισκόταν στον τελευταίο από τους επτά ορόφους της οικοδομής, η ύπαρξη ενός έστω και κάπως στενόχωρου ανελκυστήρα διασφάλιζε την απρόσκοπτη καθημερινή πρόσβαση δυο ηλικιωμένων ανθρώπων, υπό την προϋπόθεση –βεβαίως– της εύρυθμης και χωρίς απρόοπτα λειτουργίας του.

Έχοντας συναντηθεί στις 17 Μαρτίου 2014 με την αδελφή μου Μαρία (γέν. 1970) στην κατοικία της στην Αλεξανδρούπολη και ρωτώντας την κατά τη διάρκεια της ηχογραφημένης συνομιλίας μας εάν είχε ποτέ συμβεί να επισκεφθεί μόνη της τον θείο και τη θεία στη Θεσσαλονίκη, μου απάντησε θετικά. *Πρέπει να ήταν γύρω στο '88 με '89, μου ανέφερε –επομένως στο διαμέρισμα της Παπαναστασίου, συμπεραίνω–, και μάλλον μου είχε πει ο μπαμπάς να πάω. Να περάσω να τους δω. Θυμάται, όπως μου αφηγήθηκε στη συνέχεια, να την υποδέχονται σε έναν χώρο στενόμακρο –το σαλόνι τους πιθανόν– με μπαλκονόπορτες όπως έμπαινες δεξιά, από τις οποίες είχε κανείς τη δυνατότητα να αντικρίσει την πόλη της Θεσσαλονίκης μέχρι πέρα. Αξιοποιώντας μάλιστα, ύστερα από προτροπή του ηλικιωμένου ζευγαριού, το συγκεκριμένο πλεονέκτημα του διαμερίσματος, είχε βγει και στη βεράντα, προκειμένου να απολαύσει τη θέα καλύτερα από κει ψηλά. Το εσωτερικό χρώμα στους τοίχους μού το περιέγραψε ως γαλανό ανοιχτό, ήρεμο, ενώ της έχει επίσης εντυπωθεί στη μνήμη ένα πλατύ, κάθετο δοκάρι το οποίο χώριζε στη μέση τον τοίχο στη μία πλευρά του σαλονιού. Σε ερώτησή μου μήπως τυχόν θυμάται και ένα ξύλινο, μεγάλο τραπέζι τοποθετημένο στο βάθος κολλητά με τον τοίχο –εικόνα η οποία θα συμφωνούσε με τη δική μου ανάμνηση από το εσωτερικό της κατοικίας τους και θα με παρακινούσε να αναρωτηθώ μήπως εκείνη προέρχεται από το διαμέρισμα της Παπαναστασίου εντέλει–, μου απάντησε αρνητικά.*

Σε μετάβασή μου το αμέσως επόμενο μετά τη συνάντησή μας διάστημα (Απρίλιο του ίδιου έτους) στη συμπρωτεύουσα, πέρασα επί τούτου από την οδό Παπαναστασίου. Στάθμευσα πρόχειρα το αυτοκίνητό μου στο πεζοδρόμιο μπροστά από την επταώροφη οικοδομή και κατέβηκα. Η είσοδος της πολυκατοικίας δεν μου θύμιζε τίποτε ούτε και τα ονοματεπώνυμα στα κουδούνια μού έφερναν την παραμικρή ανάμνηση στο μυαλό. Μόνο αρκετούς μήνες αργότερα πληροφορήθηκα πως το παλαιό διαμέρισμα του θείου και της θείας, ιδιοκτησίας του πρώτου μου εξαδέλφου Μενέλαου (γέν. 1957) εδώ και δύο περίπου δεκαετίες πλέον, ενοικιάζεται. Παρά την αποτυχία μου να ανακαλέσω ή να συμπεράνω, έστω και αυθαίρετα, οτιδήποτε, η αίσθηση την οποία αποκόμισα ότι βρισκόμουν κάτω απ' την πόρτα τους ήταν έντονη και με συνόδευε αρκετή ώρα αφότου επέστρεψα στο αυτοκίνητό μου και απομακρύνθηκα από την περιοχή.

Ο Δημήτρης Βολοβότσης (γέν. 1969), γιος του Θανάση (γέν. 1945), ανιψιού, όπως κι ο πατέρας μου (γέν. 1934), του παππού *Βαγγέλη*, μου ανέφερε σε ηχογραφημένη συνομιλία μας στις 19 Απριλίου 2015 στην Ξάνθη ότι συχνά επισκεπτόταν τον θείο και τη θεία κατά τα φοιτητικά του χρόνια, *τέλη του '80 με αρχές '90*, στο διαμέρισμα της Παπαναστασίου: *Καθόμασταν, πίναμε έναν καφέ –ο παππούς κάπνιζε κιόλας– και τα λέγαμε*. Περιγράφει τη σχέση του γηραιού ζευγαριού ως απολύτως αρμονική και τους ίδιους χαρούμενους έτσι που

ήταν μαζί οι δυο τους, ενώ οι ποικίλες και ιδιαίτερου ενδιαφέροντος συζητήσεις του με τον θείο έχουν καταγραφεί στη μνήμη του ως κουβέντες με έναν άνθρωπο ο οποίος διέθετε ένα ευρύ, πολύ ευρύ φάσμα γνώσεων για πολλά και διάφορα πράγματα. Την τελευταία φορά που τον επισκέφθηκε, ο θείος Βαγγέλης αδυνατούσε πια να καθίσει σε καρέκλα και παρέμενε εξασθενημένος – όχι όμως χωρίς τη συνηθισμένη, θετική του διάθεση συνοδευόμενη όπως πάντα από το αβίαστο χαμόγελό του – στο κρεβάτι. Τότε, στο τέλος, ήταν που ο θείος ανοίχτηκε λίγο παραπάνω και μίλησε διεξοδικότερα στον νεαρό Δημήτρη σχετικά με ένα παλαιό του τραύμα, μια τρύπα από σφαίρα στην κλείδα, στην ωμοπλάτη του, η οποία του είχε προκαλέσει μια όχι αμελητέα, μόνιμη δυσλειτουργία του δεξιού του χεριού. Και μολονότι σε καμία περίπτωση δεν το συνήθιζε, ο παππούς ο Βαγγέλης εξέφρασε κατά τη διάρκεια της συνομιλίας τους το παράπονο ότι λόγω του καιρού, ας πούμε – γιατί τι άλλο να ήτανε –, αυτό το πράγμα τον ενοχλούσε εκείνες τις μέρες. Πέρα από την κατά περιόδους σταθερά επανεμφανιζόμενη ενόχληση, ωστόσο, τα χρόνια, ως φαίνεται, είχαν λειάνει την οπτική τουλάχιστον εντύπωση την οποία η συγκεκριμένη δυσλειτουργία δημιουργούσε: *Λίγο διέκρινες πάνω του ένα ελαφρύ κύρτωμα. Βέβαια, το διέκρινες αυτό σε έναν γέρο άνθρωπο, ας πούμε. Εντάξει.*

Χαρακτηριστική για την ίδια χρονική περίοδο είναι επίσης η μαρτυρία του Κώστα Δουτσίνη (γέν. 1970),

γιου της Ελένης (γέν. 1949), αδελφής του Θανάση (και εκείνης ανιψιάς δηλαδή του θείου Βαγγέλη), ο οποίος στις 21 Απριλίου 2015 μου αφηγήθηκε λεπτομερώς σε συνάντησή μας στην Ξάνθη με ποιον τρόπο την πρώτη φορά κατά την οποία τα ξαδέφια –ο Δημήτρης, η αδελφή του Γιούλη (γέν. 1972) και ο ίδιος ο Κώστας– επισκέφθηκαν τον θείο στο σπίτι του για καφέ και γνωριμία, μολονότι πέρασαν την πόρτα του διαμερίσματος νωρίς το απόγευμα κι ενώ τίποτε δεν προμήνυε ότι η επίσκεψή τους θα παρατεινόταν πέραν του αναμενόμενου για μια τέτοια περίπτωση, κατέληξαν να φύγουν πολύ αργά τη νύχτα: Καθώς η ώρα κυλούσε και η παρέα κάθε άλλο παρά έδειχνε τη διάθεση να διαλυθεί, η θεία Ευανθούλα ανέλαβε δράση ετοιμάζοντας λουκάνικα και παντσέτες και μεζεδάκια δικά της, για να πιουν τα παιδιά με τον θείο ένα τσιπουράκι. Ο Κώστας έχει διατηρήσει τη θεία στη μνήμη του ως ιδιαιτέρως περιποιητική γυναίκα και πνεύμα ανήσυχο, φωτεινό, ενώ για τον θείο έχει να παρατηρήσει πως ήταν μανιακός καπνιστής –άναβε το ένα τσιγάρο του με την καύτρα του άλλου, να φανταστείς– και πως χαιρόταν να βλέπει ανθρώπους να κρατάνε βιβλίο. Εκείνο επίσης το οποίο αποκόμισε ως ισχυρή εντύπωση από την ημέρα της γνωριμίας τους είναι η εκ των υστέρων διαπίστωση ότι πας πιτσιρικάς είκοσι χρονών μες στην τρέλα σου στην κατοικία ενός ηλικιωμένου ανθρώπου και καταλήγεις, χωρίς καθόλου να πλήξεις –το αντίθετο μάλιστα–, να φύγεις οχτώ ώρες μετά. Συχνά έκτοτε κανόνιζαν από κοινού με τον Δη-

μήτρη να επισκέπτονται το διαμέρισμα της Παπαναστασίου και να περνούν λίγη ώρα με το ηλικιωμένο ζευγάρι, καθώς τους είχε ανεξίτηλα και με πολύ θετικά συναισθήματα εντυπωθεί εκείνη η πρώτη επίσκεψη. Όσο για το ίδιο το ζευγάρι, πάντα περίμεναν, εκτιμά ο Κώστας, με ανυπομονησία τους νεαρούς ανιψιούς τους και τους υποδέχονταν με την καρδιά τους, γιατί το ήθελαν, το χαιρόντουσαν πάρα πολύ.

Το ρετιρέ φαίνεται πως δεχόταν τακτικά κόσμο και η παρέα δεν έλειπε από τον θείο και τη θεία. Πόσω μάλλον, όταν υπήρχε και κάποια συγκεκριμένη αφορμή: Ανήμερα του Ευαγγελισμού κάθε χρόνο, στην ονομαστική εορτή του θείου δηλαδή, με πληροφόρησε κατά τη διάρκεια της συνάντησής μας στις 9 Μαΐου 2015 ο Μενέλαος, παρότι στρώνονταν τραπέζια κατά μήκος όλου του ευρύχωρου σαλονιού, οι επισκέπτες πολλές φορές ήταν τόσοι, ώστε οι καρέκλες δεν επαρκούσαν. Το ίδιο συνέβαινε και στο διαμέρισμα της Χαρίση παλαιότερα αλλά και στο μισθωμένο της Κοντογούρη στο βραχύ διάστημα κατά το οποίο ο Βαγγέλης κι η Ευανθούλα είχαν διαμείνει σε αυτό. Όταν μάλιστα χρειάστηκαν την οικειοθελή συνδρομή φιλικών προσώπων για να πραγματοποιηθεί η πρώτη τους μετακόμιση και με δεδομένο το γεγονός ότι τα δύο διαμερίσματα βρίσκονταν σε πολύ κοντινή μεταξύ τους απόσταση –ενώ τα εισοδήματα του ζευγαριού εκείνη την εποχή ήταν από πενιχρά έως ανύπαρκτα–, προθυμοποιήθηκαν, μου ανέφερε εμφατικά ο Μενέλαος, μπορεί και εκατό άτομα να

μεταφέρουν στα χέρια από το ένα σπίτι στο άλλο τα αντικείμενα της οικοσκευής τους και να τα ανεβάσουν επιπλέον μέχρι τον τέταρτο, φυσικά από τις σκάλες. Δεν κρύβει μάλιστα ο πρώτος μου εξάδελφος τη συγκίνηση η οποία ακόμα τον διαπερνά, καθώς περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι εκείνοι τα φόρτωναν στο κεφάλι και άντεεεε!... διανύοντας σε παράταξη ο ένας πίσω από τον άλλο –ή κατά ολιγομελείς ομάδες στην περίπτωση που επρόκειτο για κάποιο βαρύτερο πράγμα– μέσα στους γειτονικούς δρόμους της συμπρωτεύουσας μια απόσταση σύντομη αλλά πάντως υπολογίσιμη στη μεταφορά, όση περίπου από τον παππού μας το σπίτι στο Τυχερό μέχρι να βγεις στη διασταύρωση.

Σε σχέση επίσης με την οικονομική δυσπραγία του ζευγαριού κατά την πρώτη εκείνη, ιδιαιτέρως δύσκολη περίοδο της επιστροφής τους στην Ελλάδα, ο Μενέλαος παραδίδει το εξής περιστατικό: Έχοντας μόλις εισπράξει τον μισθό του μια μέρα –αρχές προφανώς του μήνα– από την υπηρεσία του και επιθυμώντας να τους προσφέρει μια μικρή ικανοποίηση, αγόρασε από ένα χασάπικο εκεί από κάτω ενάμισι κιλό συκώτι μοσχαρινό, καθώς και διάφορα άλλα πράγματα, σαλάμια και τυρί και ψωμί, και χτύπησε απροειδοποίητα το κουδούνι του διαμερίσματος ζητώντας από την ξαφνιασμένη θεία να κάνει έναν μεζέ. Χρειάστηκε να διανυθεί μεγάλο χρονικό διάστημα και να επιλυθούν διά παντός τα οικονομικά τους προβλήματα, προτού ο θεός τού εκμυστηρευτεί σε ανύποπτο χρόνο ότι κατά τη συγκεκριμένη

ημέρα, εάν δεν τους έφερνε εκείνο το συκώτι, δεν θα είχαν το παραμικρό να βάλουν στο στόμα τους. Παρόμοιες λυπηρές καταστάσεις το ζευγάρι –ευτυχώς– δεν υποχρεώθηκε ποτέ ξανά να αντιμετωπίσει αφότου τα πράγματα, έστω και με καθυστέρηση αρκετών ετών, διευθετήθηκαν. Εκτός του ότι τα χρήματα κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής τους έφταναν και περίσσευαν για την επαρκή κάλυψη κάθε πάγιας ανάγκης τους, ήταν επίσης υπεραρκετά, προς μεγάλη τους ανακούφιση, για την αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων υγείας τα οποία λόγω της αναπόφευκτης βιολογικής τους φθοράς βαθμιαία προέκυπταν.

Τον θείο Βαγγέλη τον σκότωσε το τσιγάρο. Η θεία Ευανθούλα, έχοντας ήδη εκδηλώσει αρκετά χρόνια πριν από τον θάνατό του κάποιες –όχι απροσδόκητες με κριτήριο τα προβλήματα υγείας, τον χαρακτήρα της και τις καταστάσεις με τις οποίες συνέβη να βρεθεί αντιμετώπη– έμμονες ιδέες και φοβίες, κατέληξε μετά την απώλειά του να κλειδώνεται μόνη της στο διαμέρισμα κάθε βράδυ (αλλά και κατά τη διάρκεια της ημέρας συχνά πυκνά) στοιβάζοντας πίσω από την πόρτα της ό,τι βαρύ αντικείμενο ή μικροέπιπλο κατάφερε να σύρει έως εκεί. Μία ξύλινη καρέκλα κουζίνας στην οποία είχε ανέβει για να ελέγξει από το ματάκι μη και στέκεται κανείς από πίσω στάθηκε μοιραία γι' αυτήν, αφού η επιπόλαια χρήση της οδήγησε αργότερα και στον δικό της θάνατο. Ανατρέχοντας κατά την ηχογραφημένη συνομιλία μας στις τελευταίες ημέρες τόσο του θείου όσο

και της θείας, ο Μενέλαος –παρεκκλίνοντας, χωρίς προφανή λόγο, από τον κύριο κορμό της αφήγησής του– ανακαλεί το ενοχλητικό μάλλον παιχνίδι ενός επτάχρονου αγοριού, μέλους φιλικής οικογένειας, φιλοξενούμενής τους για μικρό χρονικό διάστημα όταν είχαν πρωτοπάει στην Παπαναστασίου, το οποίο απασχολώντας ανεξέλεγκτα τον ανελκυστήρα ανεβοκατέβαινε όλη την ώρα από τον έβδομο όροφο στο ισόγειο και αντίστροφα, μολονότι η προειδοποιητική για τους κηδεμόνες του επιγραφή *ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΣΕ ΑΤΟΜΑ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΤΩ ΤΩΝ ΔΕΚΑΤΕΣΣΑΡΩΝ ΕΤΩΝ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΔΟ* θα ήταν οπωσδήποτε αναρτημένη, υποθέτω, στο εσωτερικό του θαλάμου.